

شبییه سازی در روابط بین الملل

مولف

دکتر مهدی ذاکریان

پژوهشکده مطالعات راهبردی

۱۳۸۳

ذاکریان، مهدی، ۱۳۴۷ -

شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل / مهدی ذاکریان - تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی، ۱۳۸۳.

۱۸۹ ص.: جدول. - (پژوهشکده مطالعات راهبردی؛ ۵۲. روابط بین‌الملل؛ ۱)
ISBN 964-6946-51-8 : ۱۳۰۰۰ ریال

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیا.

واژه‌نامه.

کتابنامه: ص. [۹۵] - ۹۹.

۱. روابط بین‌المللی - شبیه‌سازی. ۲. علوم سیاسی - شبیه‌سازی. الف. پژوهشکده مطالعات

راهبردی، ب. عنوان.

۳۲۷/۱۰۱۱

۲ ش ۱۳۰۵/ذ ۱۳

۸۳-۱۶۰۰۹ م

کتابخانه ملی ایران

شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل

تالیف: مهدی ذاکریان

ناشر: پژوهشکده مطالعات راهبردی

حروفچینی و صفحه‌آرایی: پژوهشکده مطالعات راهبردی

نوبت چاپ: اول زمستان ۱۳۸۳

تیراژ: ۳۰۰۰

لیتوگرافی: پارت گرافیک

چاپ و صحافی: لیلا

قیمت: ۱۳۰۰۰ ریال

ISBN 964-6946-51-8

شابک: ۹۶۴-۶۹۴۶-۵۱-۸

حق چاپ محفوظ است

نشانی: تهران - صندوق پستی ۵۱۸۹-۱۴۵۵

فهرست مطالب

.....	سخن ناشر	۹
.....	پیشگفتار	۱۱

بخش یکم - مباحث بنیادی و نظری

فصل یکم - روشهای آموزشی نوین در روابط بین الملل

.....	۱- مقدمه	۱۹
.....	۲- روش آموزش استاد محور	۲۱
.....	۳- روش آموزش سقراطی	۲۳
.....	۴- قضایای عملی یا کارهای هدایت شده	۲۵
.....	۵- کلاسهای سمینارگونه	۲۷
.....	۶- روش آموزشی پژوهش محور	۲۹
.....	۷- روش های کلینیکی یا نظارت محور	۳۱
.....	۸- تمرینات شبیه سازی یا بازی نقش ها	۳۲
.....	۹ - نتیجه گیری	۳۶

فصل دوم - شبیه سازی در روابط بین الملل

.....	۱- مقدمه	۴۱
.....	۲- اهمیت شبیه سازی در روابط بین الملل	۴۴

الف - شناخت نظری	۴۴
ب - کار نمود پژوهشی	۴۸
ج - مهارت عملی	۵۲
۳- نتیجه‌گیری	۵۵

فصل سوم - مدل‌سازی برنامه‌های شبه‌سازی

۱- مقدمه	۵۹
۲- زمینه‌سازی	۶۰
۳- فرایند مدل‌سازی	۶۳
۴- نتیجه‌گیری	۶۷

فصل چهارم - مدل‌های شبه‌سازی در روابط بین‌الملل

۱- مقدمه	۷۱
۲- شبه‌سازی کمیته حقوق بشر	۷۲
۳- شبه‌سازی مذاکرات چهارجانبه: جمهوری سومیکا	۷۶
۴- شبه‌سازی گفت و گوی تمدنها	۷۸
۵- شبه‌سازی مذاکرات ملی: اختلافات ایران و امارات متحده عربی	۸۲
۶- شبه‌سازی کمیته محو هر نوع نابرابری نسبت به زنان	۸۵

فصل پنجم - نتیجه‌گیری

کتاب شناسی

الف - فارسی	۹۹
ب - لاتین	۱۰۱

بخش دوم - ضمایم و مباحث کاربردی شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل

- ضمیمه شماره ۱- گزارش مقدماتی جمهوری یابستی به کمیته حقوق بشر؛
 براساس میثاق بین‌الملل حقوق مدنی و سیاسی اکتبر ۱۹۹۵ میلادی..... ۱۰۷
- ضمیمه شماره ۲- گزارش سازمانهای غیرحکومتی به کمیته حقوق بشر..... ۱۱۹
- ضمیمه شماره ۳- گزارش سالانه عفو بین‌الملل ۲۰۰۱..... ۱۲۵
- ضمیمه شماره ۴- متن سخنرانی نماینده سازمان غیرحکومتی عفو بین‌الملل..... ۱۲۹
- ضمیمه شماره ۵- شبیه‌سازی مذاکرات چهارجانبه جمهوری یابستی..... ۱۳۳
- ضمیمه شماره ۶- شبیه‌سازی مذاکرات چهارجانبه: جمهوری سومیکا..... ۱۶۱
- ضمیمه شماره ۷- شرکت‌کنندگان دوره بین‌الملل شبیه‌سازی
 گفت و گوی تمدنها..... ۱۶۹
- ضمیمه شماره ۸- کارگاه آموزشی دوره تخصصی شبیه‌سازی
 گفت و گوی تمدنها..... ۱۷۱
- ضمیمه شماره ۹- هیأت‌های تمدنی - کشوری شرکت‌کننده
 در شبیه‌سازی گفت و گوی تمدنها..... ۱۷۷
- ضمیمه شماره ۱۰- نامه‌ها، فرمها، بروشور و آیین‌نامه شبیه‌سازی
 گفت و گوی تمدنها..... ۱۷۹

سخن ناشر

توسعه فزاینده رشته‌های مختلف دانش بشری و به ویژه طرح گرایش‌های بین رشته‌ای، از جمله ویژگی‌های برجسته سالهای پایانی قرن بیستم می‌باشد که در سالهای آغازین هزاره سوم، مورد توجه جمع قابل توجهی از اساتید و دانشجویان قرار گرفته است. در همین ارتباط می‌توان به موضوع «شبه‌سازی در روابط بین‌الملل» اشاره داشت که کمتر از یک دهه است که مورد توجه مراکز آموزشی و سازمانهای اجرایی کشور قرار گرفته است.

پژوهشکده مطالعات راهبردی در راستای تحقق یکی از اهداف خود، یعنی طرح و توسعه موضوعات نوین و مهم در حوزه علم سیاست، انتشار اثر حاضر را که توسط یکی از اساتید حوزه روابط بین‌الملل تهیه شده، در دستور کار خود قرار داده است. **پژوهشکده** امیدوار است با تقویت جریان علمی بومی، و انتشار هرچه بیشتر آثاری از این قبیل، در آینده نزدیک سهم نویسندگان ایرانی در مجموعه علوم سیاسی، افزایش یافته و شاهد پیشگامی محققان ایرانی در این زمینه باشیم.

پیشگفتار

بهره‌مندی از روشهای آموزشی نوین در حوزه روابط بین‌الملل از رهیافتهای بسیار مؤثر در دستیابی به قدرت بیشتر و تأمین منافع ملی واحدهای سیاسی، است. در این زمینه، کشورهای شمال از بدیع‌ترین روش‌های آموزشی به ویژه روش آموزشی شبیه‌سازی برای آموزش در حوزه علم سیاست و روابط بین‌الملل بهره می‌برند. سودمندی این روش با توجه به تأثیر آن بر پیوند میان دانش، پژوهش و مهارت، کاهش خطرپذیری در تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری، مورد توجه دانشگاههای پیشرفته دنیا و به ویژه دستگاه دیپلماسی و وزارت امور خارجه واحدهای سیاسی است. در همین زمینه و نظر به اهمیت برگزاری برنامه‌ها و تمرین‌های شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل و با توجه به نیاز جدی به شناخت علمی و درست برنامه‌های شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل، کتاب پیش روی در دو بخش و در قالب یک پیشگفتار، پنج فصل، کتابنامه و ضمائم طراحی و تدوین شده است که در آن به شناخت انواع روش‌های آموزشی نوین در روابط بین‌الملل، معرفی نظری، پژوهشی و کاربردی برنامه‌های شبیه‌سازی، چگونگی مدل‌سازی و طراحی برنامه‌های شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل و مدل‌های پیاده شده و اجرا شده در کشور توجه شده است.

کتاب حاضر از نخستین متون تألیفی در زمینه «شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل» در زبان فارسی است که هم مباحث نظری این موضوع را معرفی می‌کند، هم به بومی کردن مدل‌های شبیه‌سازی در کشور توجه دارد و هم از تجربه برگزاری مدل‌های شبیه‌سازی در کشور برخوردار است. طبعاً، با توجه به نیاز دانشگاه‌های کشور و وزارت امور خارجه به بهره‌گیری از این روش آموزشی - که سالانه بیش از صد هزار نفر از سراسر دنیا آن را برگزار و اجرا می‌کنند - این کتاب می‌تواند در دو حوزه نظری و کاربردی مورد توجه واقع شود.

شاید یکی از آشکارترین یافته‌ها برای دانشمندان علوم اجتماعی، این موضوع است که نظریه‌سازی و نظریه‌پردازی پیرامون مسایل اجتماعی، همواره درستی و نادرستی‌های گوناگونی را تجربه کرده است و آزمون‌های متعددی درباره یک فرضیه انجام می‌شود تا یک حقیقت علمی به دست آید. این آزمون‌ها و تجربه‌ها که به استواری اندیشه، نظریه‌سازی و نقد و تحلیل می‌انجامد، آموزه‌ای است تا تصمیم‌گیری، پیش‌بینی و آینده‌نگری را بر پایه آن تنظیم سازیم. پیاده کردن یک نظریه علمی شاید در مرحله آغازین؛ دشوار و سخت به نظر آید و یا حتی نادرست انجام شود، اما با آزمون و خطا و با به دست آوردن مهارت لازم و تکرار و تجربه، کاستیهای عملیاتی کردن یک نظریه هیدای می‌شود. آن گاه می‌توان به شیوه‌ای حرفه‌ای به پیاده کردن یک فکر یا اندیشه پرداخت.

همین موضوع برای پژوهشگران روابط بین‌الملل، رهیافتی را ایجاد کرده تا برپایه آن سعی کنند از تازه‌ترین و بهترین روش‌های آموزشی برای پرورش و تربیت مجریان علم سیاست و روابط بین‌الملل، به ویژه تربیت دیپلمات‌های حرفه‌ای، استفاده کنند. در این زمینه توجه ویژه‌ای به برنامه‌های شبیه‌سازی و مدل‌های شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل شده است و از این روش آموزشی به منظور تربیت حرفه‌ای‌ترین، عالم‌ترین و کارآمدترین کارشناسان و متخصصان استفاده می‌شود. در این زمینه نزدیک به هفتاد سال است که روش آموزشی

شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل در بهترین دانشگاه‌های دنیا تمرین و اجرا می‌شود. اکنون بسیاری از دانشگاه‌های کشورهای پیشرفته (از جمله همه دانشگاه‌های آمریکا، بیشتر دانشگاه‌های اروپای غربی و برخی از دانشگاه‌های خاور دور و خاورمیانه) برنامه‌ها و مدل‌های شبیه‌سازی را در دستور کار آموزشی دانشجویان رشته‌های روابط بین‌الملل، علوم سیاسی، حقوق بین‌الملل و اقتصاد قرار می‌دهند. در این زمینه، سالانه بیش از یکصد هزار نفر در دنیا مدل‌های شبیه‌سازی را تمرین و برگزار می‌کنند و تنها در شبیه‌سازی مدل سازمان ملل متحد، بیش از پنجاه سال است که دانشجویان سراسر دنیا این مدل را شبیه‌سازی و اجرا می‌کنند.

به راستی چرا در غرب و در کشورهای شمال به این اندازه به برنامه‌های شبیه‌سازی در علم سیاست و روابط بین‌الملل توجه می‌شود؟ مگر آموزش‌های کلاسیک علم سیاست و روابط بین‌الملل چه کاستی دارد که باید از این روش بهره برد؟ پاسخ به این پرسش‌ها در انگیزه‌های مبتنی بر کسب قدرت، حضور مؤثر و ممتاز، اقتدار و پرستیژ ملی نهفته است. این عوامل جرایبی بهره‌گیری از این روش آموزشی در کشورهای شمال را توضیح می‌دهد و نشان می‌دهد که بهره‌گیری از هر روش ویژه‌ای، فلسفه و منطق خاص خود را دارد. ساختارسازی، کادرسازی و برنامه‌ریزی به منظور کارآمدی در سیاست خارجی و روابط خارجی انجام می‌شود و به همین دلیل، فرهیختگان سیاسی و بین‌المللی در کشورهای شمال معتقدند که باید به بهترین انتخاب در زمینه آموزش دیپلمات‌ها و همچنین مجریان علم سیاست و روابط بین‌الملل مبادرت ورزید تا به اقتدار ملی، منافع ملی، پرستیژ ملی و رفاه ملی دست یافت. اکنون کشورهای شمال، خواهان تربیت کارشناسانی دیوان سالار نیستند که به تناوب چند سالی را در مرکز به انتظار بنشینند تا چند سالی در مأموریت به خوشی و کامیابی سپری کنند؛ بلکه عمل، اجرا و تصمیم در هر لحظه باید مورد آزمون و

خطا، بازیابی، بررسی، یادگیری و رشد قرار گیرد. باور نخبگان سیاسی و اجرایی کشورهای شمال نسبت به این برنامه‌ها و برگزاری این مدل‌ها، برخلاف برخی دیدگاه‌های تنگ‌نظرانه در کشورهای جنوب فراتر از اندازه یک نمایش است. آنها به دستیابی دانشجویانشان به مهارت‌های واقعی و عملی می‌اندیشند.

اهمیت این موضوع و دستاوردها و تجربیات حاصل از آرایه و اجرای روشها و برنامه‌های شبیه‌سازی کشورهای شمال، ضرورت مطالعه و بهره‌گیری از برنامه‌ها و شیوه‌های نوین آموزشی در علم سیاست و روابط بین‌الملل در ایران را آشکار ساخت و به همین روی از سال ۱۳۷۵ شیوه‌های نوین آموزشی در کلاس‌های درس دانشجویان مورد آزمون قرار گرفت و به ویژه برگزاری مدل‌های شبیه‌سازی در کلاسهای درسی دانشگاهی پیگیری شد. اکنون پس از دریافت بازخورهای مثبت و منفی برگزاری مدل‌های شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل در کلاس‌های درسی، تلاش می‌شود تا برخی از یافته‌ها و اندوخته‌های به دست آمده درباره آن موضوع در قالب این کتاب به علاقه‌مندان به برنامه‌های شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل آرایه شود.

طراحی این کتاب در قالب یک پیشگفتار، پنج فصل و کتابنامه است. فهم و اجرای درست برنامه‌های شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل پیش از هر چیز نیازمند شناخت انواع روش‌های آموزشی در علم سیاست و روابط بین‌الملل و کارآیی آنها در جامعه ما است. این موضوع در فصل یکم به تفصیل مورد بررسی قرار گرفته است. همچنین بدیع بودن برخی از روشها در آموزش علوم سیاسی و روابط بین‌الملل در کشور ما مورد توجه واقع شده و سودمندی‌ها و چالش‌های برگزاری هر روش آموزشی نیز بررسی شده است. فصل دوم به طور ویژه به بحث شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل، چرایی و کارویژه‌های آن پرداخته است. فصل سوم چگونگی مدل‌سازی برنامه‌های شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل و شرایط و ویژگی‌های یک مدل مطلوب شبیه‌سازی را معرفی می‌کند. در این

زمینه تلاش بر آن است تا با توجه به استانداردهای مشترک دانشگاهی در طراحی مدل‌های شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل، راهکارها و پیشنهادهایی ارائه شود. فصل چهارم ضمن اشاره به انواع مدل‌های شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل، تنها به معرفی مدل‌هایی می‌پردازد که یا در ایران تجربه شده‌اند و یا قابلیت برگزاری در ایران را دارا هستند. در همین زمینه به کارهای انجام شده از سوی دانشجویان، استناد شده و نمونه‌هایی از فعالیت‌های ارزنده آنها (در بخش ضمایم این کتاب) در اختیار خواننده گرامی قرار گرفته است. فصل پنجم نیز به نتیجه‌گیری و جمع‌بندی مباحث اختصاص دارد.

یادآور می‌شوم که در دسترس قرار گرفتن این اثر بیشتر با انگیزه احساس نیاز به برگزاری جدی‌تر و بیشتر این مدل‌ها در دانشگاه‌ها و شناخت بیشتر از این موضوع و ترغیب دوستان و همکاران گرامی به برگزاری این مدل‌ها در برنامه‌های درسی دانشگاه است. امیدوارم که تشویق به شناخت و تجربه برگزاری و اهمیت این موضوع، سبب شود تا برنامه‌ریزان وزارت علوم، برنامه شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل را در برنامه درسی دانشجویان علوم سیاسی و روابط بین‌الملل بررسی و پیشنهاد کنند.

در همین زمینه لازم می‌بینم که از استادان و همکاران بزرگوار که در تشویق به گسترش ادبیات شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل نقش داشته‌اند تشکر نمایم. از خانم دکتر نسرین مصفا و آقایان دکتر محمود سریع‌القلم، دکتر داود باوند، دکتر شریف بسیونی، دکتر سیداسد... اظهري، استاد بیژن اسدی، دکتر حمید احمدی، دکتر ننگیالی طرزی، دکتر عبدالعلی بیگدلی، دکتر رضا موسی‌زاده، دکتر ناصر جمال‌زاده، دکتر مهران کامروا، دکتر محمود منشی‌پوری و همچنین دیگر دوستانی که با علاقه تمام، مشوق همیشگی بنده یا پذیرای برگزاری و اجرای مدل‌های شبیه‌سازی در روابط بین‌الملل شدند، سپاسگزاری می‌کنم.

از دانشجویانی که صمیمانه و با گرمی در برگزاری این برنامه‌ها کوشیدند، به ویژه دانشجویان مؤسسه آموزش عالی تکمیل و توسعه علوم، دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی زنجان، دانشجویان دوره آموزش مهارت افزایی بانوان برای شرکت در مجامع بین‌المللی در مرکز مطالعات عالی بین‌المللی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، دانشجویان دانشکده روابط بین‌الملل وزارت امور خارجه، دانشجویان دانشگاه امام صادق (ع) و دانشجویان دانشکده علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی تهران سپاسگزاری می‌کنم. یادآوری همکاری، علاقه‌مندی و هیجان آنها همیشه موجب مسرت و خرسندی اینجانب است. از دوستان مرکز اطلاعات سازمان ملل متحد در تهران به ویژه مدیر محترم آن آقای دکتر افتخارعلی و همکارانشان، آقای محمدرضا مقدم و سرکار خانم قائم مقامی که کمک‌های فراوانی به منظور برگزاری برنامه‌های شبهه‌سازی ارایه کردند، سپاسگزارم. از پیشنهادها و همراهی آقای لوک شوون، قائم مقام صندوق کودکان سازمان ملل متحد - یونیسف - در ایران سپاسگزارم و امیدوارم که به زودی برنامه شبهه‌سازی کمیته حقوق کودک با همکاری یونیسف در ایران انجام شود.

ادبیات شبهه‌سازی در روابط بین‌الملل در جامعه علمی و اجرایی ما در آغاز راه است و نیازمند شناخت وسیع‌تر، مطالعه بیشتر و نقد و نظر دوستان و همکاران گرامی است، به همین دلیل کاستی این اثر را متوجه خود دانسته و پذیرای نقد و نظر همکاران و دوستان گرامی هستم. در پایان لازم است تا از ناشر محترم - پژوهشکده مطالعات راهبردی - که در طرح و توسعه موضوعات نوین و ابتکاری، پیشگام بوده، به دلیل حمایت از نشر این کتاب تشکر به عمل آید. امید آن که توفیق همچنان قرین راهشان باشد.